

Л.В. ГОНЮКОВА, А.В. МИКОЛЮК

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РЕФОРМИ З ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Стаття розкриває особливості розвитку місцевої демократії в умовах реформи місцевого самоврядування, здійсненої шляхом децентралізації. Зазначено, що розвиток демократії на місцевому рівні є важливим з точки зору її зміцнення на загальнодержавному рівні. Аргументовано важливість розвитку демократії у взаємозв'язку з завданнями забезпечення економічного розвитку країни. Стаття розглядає три основні аспекти реформи. По-перше, докладно описуються територіальні зміни, зокрема формування об'єднаних територіальних громад на новій економічній основі та їхнє спрямування на збереження природних та соціально-економічних зв'язків. Другий аспект статті розкриває сутність фінансової децентралізації, яка дозволяє місцевим громадам отримувати більше коштів та самостійно визначати їхнє використання. Проведено аналіз доходів місцевих бюджетів у динаміці, співвідношенні з трансфертами з державного бюджету та структурою формування. Зазначено важливість розширення повноважень місцевих органів, їхнє включення в сфери охорони здоров'я, освіти та інфраструктурного розвитку обговорюються як ключовий елемент структурних змін. Стаття підкреслює важливість реформи з децентралізації для євроінтеграції, соціально-економічного розвитку та розвитку громадянської участі. Для підвищення ефективності розвитку місцевого самоврядування та залучення громадян до місцевого управління запропоновано використання таких механізмів як створення платформи діалогу, активізація демократичних ініціатив через їх відпрацювання через фабрику інноваційних демократичних механізмів. Загальний висновок статті – реформа місцевого самоврядування в Україні сприяє розвитку демократії, актуалізує процеси демократичні процеси на місцевому рівні, спрямована на підвищення ефективності та відповідальності управління, що впливає на розвиток країни в цілому.

Ключові слова: реформа місцевого самоврядування; децентралізація; демократія; місцева демократія; механізми; об'єднані територіальні громади; громадянська участь; територіальна реструктуризація; територіальна громада; місцеві бюджети; громадянське суспільство; громадянська участь; механізми

L.V. HONIUKOVA, A.V. MIKOLYUK

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF LOCAL DEMOCRACY IN UKRAINE THROUGH THE PRISM OF DECENTRALIZATION REFORM

The article reveals the peculiarities of the development of local democracy in the conditions of the reform of local self-government implemented through decentralization. It was noted that the development of democracy at the local level is important from the point of view of its strengthening at the national level. The importance of the development of democracy in relation to the tasks of ensuring the economic development of the country is argued. The article considers three main aspects of the reform. First, territorial changes are described in detail, particularly the formation of united territorial communities on a new economic basis and their direction to preserve natural and socio-economic ties. The second aspect of the article reveals the essence of financial decentralization, which allows local communities to receive more funds and independently determine their use. An analysis of local budget revenues in terms of dynamics, correlation with transfers from the state budget, and the formation structure was carried out. The importance of expanding the powers of local bodies is noted, and their inclusion in the spheres of health care, education, and infrastructural development is discussed as a key element of structural changes. The article emphasizes the importance of decentralization reform for European integration, socio-economic development, and civic participation. To increase the efficiency of local self-government development and the involvement of citizens in local government, it is proposed to use such mechanisms as creating a platform for dialogue and activating democratic innovations through their implementation through the factory of innovative democratic mechanisms. The general conclusion of the article is that the reform of local self-government in Ukraine contributes to the development of democracy, actualizes democratic processes at the local level, and is aimed at increasing the efficiency and responsibility of management, which affects the development of the country as a whole.

Keywords: local self-government reform; decentralization; democracy; local democracy; mechanisms; united territorial communities; civil participation; territorial restructuring; territorial community; local budgets; civil society; civil participation; mechanisms

Актуальність дослідження. Реалізація стратегічного євроінтеграційного курсу України, подальша розбудова демократичної правової держави із соціально орієнтованою ринковою економією вимагає створення ефективної, дієздатної системи місцевого самоврядування, основою функціонування якої має стати місцева демократія.

Досвід країн Східної Європи свідчить про те, що процес розвитку місцевої демократії потребує часу, ресурсів та належного нормативно-правового забезпечення, що в комплексі реалізується в рамках реформи з децентралізації. Реформа з децентралізації в Україні розпочалась в 2014 році з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні і вже скоро буде налічувати десять років реалізації. Зважаючи на вже певну історію, здобутий досвід доцільно підвести певні підсумки і важливим індикатором успішності децентралізації можна вважати стан місцевої демократії та ефективність діяльності місцевого самоврядування.

Викликом для здобутих результатів реформи з децентралізації стала війна, яка суттєво змінила пріоритети розвитку територіальних громад, однак укріпила аргументацію необхідності її продовження.

В ході здійснення реформи з децентралізації відбувався пошук оптимальної моделі місцевого самоврядування, процедури формування органів самоврядування та ефективних механізмів розвитку місцевої демократії. В побудові нової системи місцевого самоврядування лежала зміна базового рівня адміністративно-територіального устрою шляхом створення об'єднаних територіальних громад з урахуванням принципів стійкості та самозабезпечення. Саме на рівні територіальної громади відбувається формування та утвердження демократії в державі через її встановлення на місцевому рівні. Відповідно оцінювання якості місцевої демократії, ефективності місцевого самоврядування – є важливими складовими визначення змісту необхідних реформ для завершення децентралізації.

Процеси децентралізації в Україні не можна вважати завершеними, оскільки у багатьох випадках зберігаються такі негативні явища: слабка поінформованість місцевого населення про заходи держави щодо реформи місцевого самоврядування і фінансової децентралізації; низький рівень політичної культури громадян та їх страх перед змінами; прагнення частини чиновників та політичних акторів на регіональному, субрегіональному та локальному рівнях залишити незмінним ситуацію у системі владних взаємовідносин та зберегти доступ до ресурсів.

Тобто децентралізація може вважатись завершеною виключно в умовах досягнення високого рівня ефективності місцевого самоврядування, застосування та поширення механізмів розвитку місцевої демократії, формування потужного громадянського суспільства, здатного вирішувати комплекс проблем та визначати стратегічні напрями розвитку територіальних громад.

Огляд літератури. Даній тематиці присвятили свої дослідження чимало представників української науки, зокрема Добрянська Н.А., Буковський Д.А. [1], Возняк Г., Капленко Г. та Коваль В. [2], Волохова І.С. [3], Горбатюк М. [4], Касич А.О., Петрушко А.С. [5], Козак В. І. [6], Тарасенко Т. [7].

Важливими з позицій дослідження процесів розвитку місцевої демократії в умовах здійснення реформ з децентралізації є:

- по-перше, процеси трансформації системи публічного управління в умовах здійснення реформ;
- по-друге, процеси перерозподілу фінансових ресурсів між різними рівнями публічного управління;
- по-третє, розбудова місцевого самоврядування та зміцнення місцевої демократії в умовах децентралізації.

В праці [1] вчені зазначають, що децентралізація дозволяє місцевій владі бути ближчою до населення, а це є основою для розвитку місцевої демократії. Козак В. І. [6], Тарасенко Т. [7] розкривають роль децентралізації у процесах формування системи залучення місцевого населення до вирішення питань місцевого значення, що також потребує дотримання демократичних принципів на місцевому рівні.

Возняк Г., Капленко Г. та Коваль В. [2], Волохова І.С. [3] досліджують питання децентралізації з позиції її фінансового різновиду та підвищення рівня самодостатності громад. Цей напрям дослідження є важливим з точки зору розвитку місцевої демократії, оскільки саме фінансово-економічне підґрунтя розвитку демократії. Маючи фінансовий ресурс територіальна громада набуває самостійності у вирішенні питань щодо його використання, а отже потребує використання ефективних інструментів управління ними.

Горбатюк М. [4] досліджує особливості процесів децентралізації в Україні за період 2015-2020 років та окреслює коло проблем, які виникають за цей період. Вчений зазначає, що основними проблемами децентралізації стали неефективна комунікація між владою та громадянами; неузгодженість повноважень між органами місцевого самоврядування та органами

виконавчої влади; неефективне використання фінансових ресурсів.

Окреслені напрями є важливими з точки зору використання комплексного підходу до дослідження процесів децентралізації, коли не вони є самоціллю, а їх результати, тобто рівень розвитку місцевої демократії та ефективності місцевого самоврядування.

Метою статті є виявлення основних тенденцій розвитку економічного потенціалу територіальних громад в Україні з позицій розвитку фінансового потенціалу для зміцнення місцевої демократії.

Основний виклад матеріалу. Розвиток місцевої демократії та місцевого самоврядування є важливою складовою розвитку демократії в Україні. Саме на рівні кожного громадянина через забезпечення ефективного вирішення проблем місцевого рівня відбувається формування переконання у перевагах демократичної системи. Розвиток місцевої демократії безумовно слід розглядати через розуміння закономірностей процесів демократизації, що особливо важливо для України, яка раніше не була демократичною країною. Ефективні демократії – це демократії, в яких ефективно функціонує місцеве самоврядування та розвиненою є місцева демократія.

Розвиток демократії науковці, зокрема Барро Р. [8], розглядають у взаємозв'язку з економічним зростанням. Він розглядає критично двосторонні впливи і демократії на економічне зростання, і економічного зростання на демократію. Зазначена праця була спрямована на допомогу країнам, які розвиваються, формувати політики щодо демократизації. Незважаючи на те, що приклад Китаю демонструє спроможність недемократичної системи досягати економічного зростання, велика кількість прикладів країн, перш за все Східної Європи, є підтвердженням досягнення економічного добробуту саме за рахунок демократизації.

Магдич А.С. [9] на основі узагальнення різноманітних думок щодо узгодженості демократизації та економічного підкреслює дискусійність даного питання та зазначає, що демократія за певного рівня розвитку може ставати перешкодою подальшого розвитку економіки.

Однак, на нашу думку, для країни, що розвивається, демократію все ж слід вважати безальтернативним вектором забезпечення росту добробуту. Той факт, що ліберальні демократії, як правило, багатші, ніж недемократичні країни [9] теж є важливим аргументом демократизації.

Для України, яка визначила вектор євроінтеграції, країни ЄС є втіленням найкращих моделей демократії. Відповідно прискорення демократизації та досягнення, на цій основі, економічного розвитку, що відповідає стандарт ЄС, є важливим завданням, яке вимагає розвитку і місцевої демократії.

Серед найбільш потужних аргументів розвитку демократії в контексті прискорення економічного розвитку країни, слід вказати такі:

- по-перше, формування демократичних інститутів означає створення системи контролю за діяльністю держави, що є важливим для протидії корупції та авторитаризму;

по-друге, захист приватної власності стає основою розвитку бізнесу та підприємництва, а отже економічного зростання;

по-третє, розвиток людського капіталу в демократичних країнах має кращі умови та сприяє розвитку підприємництва та ініціативи.

Разом з тим, як зазначалось вище, економічний чинник демократії є важливим для її розвитку та зміцнення. Тобто вибудовується чітка логічна послідовність дій: подальша демократизація України потребує розвитку місцевої демократії, а формування системи місцевого самоврядування та утвердження місцевої демократії потребує економічної основи. Відповідно реформа з децентралізації в Україні означає і економічну (фінансову) децентралізацію. Місцевий рівень розвитку демократії є основою формування системи широкого представництва та залучення громадськості народу до управління.

Децентралізація в Україні розпочалась в 2014 році із затвердженням концепції реформування місцевого самоврядування. Розглянемо основні етапи реалізації реформи з децентралізації за період з 2014 до 2023 року з позицій розвитку місцевої демократії та формування економічного ресурсу для її розвитку.

Основні зміни стосувались територіальної реструктуризації та формування об'єднаних територіальних громад, яким надавались повноваження самостійності у визначенні векторів розвитку та використанні відповідних ресурсів. В 2015 році було ухвалено Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який визначив ці процеси.

Територіальна реструктуризація стала одним із ключових елементів реформи місцевого самоврядування в Україні. Ця складна процедура передбачала перегляд адміністративно-територіального поділу країни з метою оптимізації адміністративних одиниць, зменшення бюрократичних витрат та підвищення ефективності управління на місцевому рівні.

Однією з основних стратегій територіальної реструктуризації стало об'єднання різних адміністративних одиниць в більші та функціонально зручніші об'єднані територіальні громади (ОТГ). При формуванні ОТГ враховувалось географічне розташування, історичні зв'язки, економічний потенціал та інші особливості територій з метою створення життєздатних та стійких громад [10].

Важливим аспектом територіальної реструктуризації стало залучення громадськості до процесу прийняття рішень шляхом використання механізмів з розвитку місцевої демократії. Громадські обговорення, консультації та референдуми грають важливу роль у формуванні нових територіальних одиниць. Об'єднання територіальних громад дозволяє зменшити витрати на утримання адміністративних структур та оптимізувати роботу місцевих органів влади. Створення більших та функціональніших громад сприяє покращенню доступу громадян до якісних соціальних та інфраструктурних послуг. Територіальна реструктуризація сприяє розвитку регіонів, зокрема шляхом об'єднання ресурсів та

спільного вирішення проблем. Необхідно враховувати соціальні аспекти реструктуризації, зокрема у вирішенні питань зайнятості та доступу до послуг. Важливо забезпечити легітимність та підтримку з боку громадськості для успішної реалізації реформи. Таким чином, територіальна реструктуризація відіграє важливу роль у формуванні нової системи місцевого самоврядування в Україні, сприяючи покращенню управління та розвитку громад. Однак успішна імплементація цього процесу вимагає уважного аналізу фінансового потенціалу територіальних громад. Відповідно, результатом децентралізації стало збільшення повноважень та органів місцевого самоврядування, однак їх ефективна реалізація вимагала фінансової децентралізації, яка мала сформувати ресурсну базу для розвитку місцевої демократії.

Фінансова децентралізація в Україні – це важливий етап у вдосконаленні системи місцевого самоврядування, спрямований на підвищення фінансової самостійності місцевих громад та стимулювання їхнього розвитку.

Фінансова децентралізація була спрямована на створення стійкої та ефективної системи фінансування на місцевому рівні. Цей процес передбачав перерозподіл фінансових ресурсів з тим, щоб місцеві громади отримали більше коштів та могли самостійно управляти ними. Зміни в системі розподілу та обрахунку податків дозволяють місцевим громадам отримувати більшу частину коштів від місцевих податків та зборів. Тобто місцеві громади отримали більше повноважень, але одночасно і право на використання своїх бюджетів, тобто певну фінансову самостійність. Збільшення фінансових ресурсів дозволяє місцевим органам влади активніше вкладатися у розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших сфер.

Фінансова децентралізація передбачала створення механізмів фінансування та підтримки громадських ініціатив, що враховують потреби та особливості конкретних громад. Збільшення фінансових потоків на місцевий рівень дозволяє ефективніше вирішувати проблеми та виконувати проекти, що важливі для мешканців громад.

Фінансова автономія покликана сприяти розвитку господарства та інфраструктури, що в свою чергу сприяє покращенню якості життя мешканців територіальної громади. Розширення фінансових можливостей вимагає від місцевих органів влади більшої відповідальності за результати своєї роботи, а для цього важливо забезпечити одночасно і активний розвиток місцевої демократії. Важливо враховувати, що не всі громади мають однакові фінансові можливості, тому можуть знадобитися додаткові механізми підтримки для тих, що перебувають у важкому становищі. З іншого боку, важливо забезпечити ефективне використання наданих ресурсів та запобігання корупції на місцевому рівні.

Зважаючи на важливість фінансової децентралізації доцільно розглянути її вплив на доходи місцевих бюджетів, що певною мірою дозволяє визначити результативність реформ (табл. 1).

Таблиця 1 - Доходи місцевих бюджетів України та їх структура за наповненням

Області	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Власні доходи	99,8	146,6	191,9	233,9	300,2	311,3	351,9	398,1	441,9
Трансферти з державного бюджету	174,2	196,0	272,9	285,5	260,3	164,7	203,2	137,0	183,8
Разом	274,0	342,6	464,8	519,4	560,5	471,5	555,1	535,1	625,7
Частка трансфертів у доходах, %	63,6	57,2	58,7	55,0	46,4	34,0	36,6	25,6	29,4
Структура доходів місцевих бюджетів, %									
<i>ПДФО</i>	53,7	53,9	57,7	59,1	59,8	61,3	60,3	68,4	65,0
<i>плата за землю</i>	14,5	14,8	15,1	11,7	12,5	10,8	10,0	11,8	8,0
<i>нерухоме майно</i>	1,2	1,3	1,3	1,5	1,8	2,0	2,2	7,4	2,0
<i>єдиний податок</i>	12,3	12,5	12,1	12,6	12,4	13,1	13,1	1,8	13,0
<i>акцизний податок</i>	8,4	8,4	8,6	3,4	5,1	5,4	5,1	3,3	5,0
<i>інші платежі</i>	9,9	9,1	5,2	11,7	8,4	7,4	9,3	7,3	7,0

Джерело: складено авторами за даними [11]

Наведені дані свідчать про те, що загалом процес децентралізації призвів до таких змін:

по-перше, власні доходи місцевих бюджетів поступово зростали безпосередньо за рахунок перерозподілу податків та їх збереження в територіальних громадах;

по-друге, трансферти з державного бюджету на даному етапі реформ суттєво не зменшились, однак їх частка у загальних доходах скоротилась більше структура ніж вдвічі;

по-третє, поступово змінювалась структура доходів місцевих бюджетів за рахунок збільшення частки податку з доходів фізичних осіб та зменшення частки податку на землю.

Таким чином, розширення повноважень місцевого самоврядування відбувається на фоні збільшення доходів місцевих бюджетів, а отже виникають чіткі завдання щодо розвитку місцевої демократії.

Реформа з децентралізації в Україні фактично з точки зору розвитку місцевої демократії відбувалась за принципами розширення повноважень місцевого самоврядування та поглиблення взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю.

Основною метою розширення повноважень місцевого самоврядування було покращення якості послуг на основі концепції управління якістю (TQM) та забезпечення більшої відповідальності органів влади перед громадянами [12]. Законодавчі зміни дозволили місцевим органам влади брати більше відповідальності за низку секторів, зокрема, охорону здоров'я на місцевому рівні, регіональну науково-освітню політику, культурно-мистецькі та спортивні ініціативи.

Більш важливим з точки зору забезпечення економічного зростання є роль місцевих органів у плануванні та виконанні інфраструктурних проектів у сфері дорожнього будівництва, водопостачання, каналізації та інших важливих галузей. Розширення повноважень дозволило місцевим органам ефективніше реагувати на потреби громадян та

розвивати свої території відповідно до конкретних вимог. При цьому, як свідчать дані табл.1 відбувалось суттєве збільшення фінансових ресурсів територіальних громад. Тобто вже у перші роки реформ можна було констатувати важливість розвитку місцевого самоврядування з позицій забезпечення економічного розвитку відповідної громади.

Більші повноваження також означали більшу відповідальність перед громадськістю за використання ресурсів та більше можливостей для громадського впливу на прийняття рішень. З розширенням повноважень пов'язана необхідність надання достатніх ресурсів для здійснення нових функцій. Це включає фінансування, кадрові ресурси та необхідну інфраструктуру. Вже на початкових етапах децентралізації, як свідчили аналітичні дослідження [13], здатність створених ОТГ самостійно використовувати нові кошти стала потужним аргументом щодо продовження реформ.

На цьому етапі стало важливим створити ефективні механізми комунікації та взаємодії з громадянами для забезпечення їхньої участі та залучення до процесу контролю за використанням місцевих ресурсів. Розширення повноважень місцевого самоврядування в Україні стало ключовим кроком у покращенні системи громадського управління та забезпеченні більшої ефективності в реалізації проектів та програм на місцевому рівні.

Громадянська участь є ключовим елементом будь-якої демократичної системи, а в контексті реформ місцевого самоврядування в Україні вона набуває особливого значення. Зміцнення громадянської участі спрямоване на активне включення громадян у процеси прийняття рішень та забезпечення їхньої активної ролі в управлінні своєю місцевістю. Забезпечення механізмів для відкритого обговорення питань місцевого значення та врахування думки громадян у прийнятті рішень – все це є ознаками місцевої демократії.

Забезпечення доступу до інформації щодо рішень, витрат та проектів на місцевому рівні для того, щоб громадяни мали можливість бути в курсі того, що відбувається в їхній громаді – це мінімум, який означає лише створення умов розвитку місцевої демократії. Впровадження онлайн-інструментів, які дозволяють громадянам обговорювати ініціативи та приймати участь у вирішенні питань, навіть дистанційно. Важливим питанням в контексті впровадження інноваційних механізмів залишається питання пошуку балансу між онлайн та офлайн інструментами. Оскільки в питаннях розвитку інноваційних інструментів громадської участі, важливо підвищувати індекс активного залучення. Тому важливим у цьому напрямку залишається й розвиток традиційних механізмів таких як громадські ради, які можуть активно впливати на прийняття рішень і надавати поради місцевим органам влади; громадські слухання та збори жителів за місцем проживання, що дозволяють отримати кращий зріз щодо позицій мешканців, на ті або інші локальні питання.

В той же час в Європі активно розвиваються й нові інструменти партисипації з безпосереднім залученням жителів серед яких, зокрема, *платформа діалогу* – проєкт в рамках якого всі мешканці мають змогу ініціювати обговорення, збирати зацікавлених сторін та напрацьовувати пропозиції для міської влади.

Діалог як механізм місцевої демократії виражається в різноманітних процесах і намірах: процеси запитань і відповідей у соціальних мережах; збір інформації від користувачів за допомогою інструментів соціальних мереж, що дозволяє організаціям «прислухатися» до запитів і вимог або мати систему раннього попередження; бюджети участі; процеси громадських консультацій і залучення на регулярній основі, такі як багатостороння ініціатива Європейської Комісії щодо вдосконалення з дискусій [14]. З одного боку, діалог асоціюється з вислуховуванням зацікавлених сторін через його корисність або цінність для тих, хто приймає рішення. З іншого боку, діалог — це чуйність, зобов'язання реагувати, бути залученим, підзвітним і прозорим. Діалог також передбачає готовність змінюватися внаслідок взаємодії та суспільних вимог. Важливою особливістю такого процесу є залучення професійних медіаторів та методів фасилітування обговорення.

Фабрика інноваційних демократичних механізмів – громадянська фабрика де учасники окреслюють демократичні підходи і розвивають місцеву демократію міста спираючись на різні точки зору. Демократичні інновації – це процес зміни структур та практик демократії [15].

Фабрика інновацій – це платформа залучення урядових та наукових структур, активістів та практиків до обґрунтування дієвих механізмів. Значення демократичних інновацій серед іншого полягає в тому, що вони стають частиною глибоких перетворень суспільства.

Важливо зазначити, що важливим завданням будь-яких механізмів залучення громадян є підвищення рівня освіченості громадян щодо місцевих питань та стимулювання їхньої активності в громадському

житті. Громадська участь підвищує легітимність та прийняття рішень, оскільки враховує думку інших зацікавлених сторін. Активна участь громадян сприяє більшій ефективності та відповідальності при вирішенні питань місцевого значення. Громадянська участь ефективна лише тоді, коли громадяни розуміють свої права та можливості. Тому, важливо забезпечити належний рівень громадянської освіти. Необхідно враховувати різноманітність громадських груп, щоб забезпечити рівний доступ до участі для всіх верств населення. Зміцнення громадянської участі в місцевому самоврядуванні в Україні є необхідним елементом для створення демократичної та відкритої суспільної системи, яка враховує потреби та думку громадян у вирішенні важливих питань.

Висновки. Реформа з децентралізації стала важливим етапом модернізації публічного управління в Україні, оскільки вона забезпечує врахування інтересів регіонів, дозволяє враховувати особливості їх економічного, соціального та культурного розвитку і, саме головне, формує основу для вирішення проблем безпосередньо громадян. Крім того, в Конституції України, в українському законодавстві, в Європейській хартії визначено розвиток місцевого самоврядування як складової системи публічного управління, а це вимагало формування повноважень щодо управління відповідними територіями.

Реформа з децентралізації в Україні відбувалась досить системно, передбачала політичну, економічну, фінансову децентралізацію, що призвело до перенесення відповідальності за певні функції держави на місцевий рівень, що за рахунок розвитку місцевої демократії буде сприяти подальшій демократизації.

Проведений аналіз результатів фінансової децентралізації дозволив визначити основні тенденції розвитку економічного потенціалу територіальних громад, що є важливим для підвищення ефективності місцевого самоврядування. В умовах зростання фінансового потенціалу регіонів зростає значення розвитку місцевої демократії, яка покликана забезпечити громадський контроль за витрачанням ресурсів та сприяти реалізації стратегій соціально-економічного розвитку регіонів.

Список літератури

1. Добрянська Н.А., Буковський Д.А., Балан А.А. Реформа децентралізації як засіб формування ефективного місцевого самоврядування в Україні. *Economics: time realities*. 2020, №1 (47), С. 20-26.
2. Возняк Г., Капленко Г., Коваль В. Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*, 2022, 42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>
3. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: Монографія. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
4. Горбатюк М. Реформа децентралізації в Україні: проблеми здійснення в умовах суспільної кризи. *Політичні дослідження*. 2021. №1. С.22-40.
5. Касич А.О., Петрушко А.С. Управління процесами децентралізації: зарубіжний досвід та стратегічні завдання для України. *Економіка та суспільство*. 2017. Випуск 13. С.71-77.
6. Козак В. І. Публічне управління в системі координат: децентралізація – місцеве самоврядування – демократія. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2(57). С. 133–137.

7. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2. С. 277–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_30.
8. Barro, R.J. Democracy and growth. *Journal of economic growth*. 1996. №1 (1). pp. 1–27.
9. Магдич А.С. Демократизація і економічне зростання: теоретичний аспект. *Академічний огляд*. 2016. №2 (45). С. 5–13.
10. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2015 року No 214.
11. Виконання доходів місцевих бюджетів. <https://mof.gov.ua/uk/vykonannya-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>
12. Касич А.О., Бондаренко С.М. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029>.
13. Децентралізація: результати, виклик та перспективи. Проміжний звіт. URL: <https://dif.org.ua/article/detsentralizatsiya-rezultati-vikliki-i-perspektivi>
14. Sanders K., Gutierrez-Garcia E. Understanding the Role of Dialogue in Public Sector Communication. In *The Handbook of Public Sector Communication*. 2020. https://www.researchgate.net/publication/349966714_Understanding_the_Role_of_Dialogue_in_Public_Sector_Communication
15. Asenbaum H. Rethinking Democratic Innovations. *Political Studies Review*. 2021. 20(2). https://www.researchgate.net/publication/355444547_Rethinking_Democratic_Innovations_A_Look_Through_the_Kaleidoscope_of_Democratic_Theory
- Ukraine: implementation problems in the conditions of social crisis]. *Politychni doslidzhennia* [Political studies]. no1. pp.22-40.
5. Kasych A.O., Petrushko A.S. (2017). Upravlinnia protsesamy detsentralizatsii: zarubizhnyi dosvid ta stratehichni zavdannia dlia Ukrainy. [Management of decentralization processes: foreign experience and strategic tasks for Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society]. 2017. Vol. 13. pp.71-77.
6. Kozak V. I. (2017). Publichne upravlinnia v systemi koordynat: detsentralizatsiia – mistseve samovriaduvannia – demokratiia. [Public administration in the coordinate system: decentralization – local self-government – democracy]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Theory and practice of public administration]. 2017. no 2(57). pp. 133–137.
7. Tarasenko T. (2014). Problema detsentralizatsii v reformuvanni mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. [The problem of decentralization in the reform of local self-government in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia* [State administration and local self-government]. Vol. 2. p. 277–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_30.
8. Barro R.J. (1996). Democracy and growth. *Journal of economic growth*. no 1 (1). pp. 1–27.
9. Mahdich A.S. (2016). Demokratyzatsiia i ekonomichne zrostantia: teoretychnyi aspekt. [Democratization and economic growth: theoretical aspect]. *Akademichnyi ohliad*. [Academic review] no 2 (45). pp. 5-13.
10. Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad. Постанова Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2015 року No 214.
11. Vykonannya dokhodiv mistsevykh biudzhetiv. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannya-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>
12. Kasych A.O., Bondarenko S.M. (2017). Vykorystannia kontseptsii zahalnoho upravlinnia yakistiu (TQM) v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia. [Use of the concept of total quality management (TQM) in local self-government bodies]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok*. no2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029>.
13. Detsentralizatsiia: rezultaty, vyklyk ta perspektivy. Promizhnyi zvit. URL: <https://dif.org.ua/article/detsentralizatsiya-rezultati-vikliki-i-perspektivi>
14. Sanders K., Gutierrez-Garcia E. Understanding the Role of Dialogue in Public Sector Communication. In *The Handbook of Public Sector Communication*. 2020. https://www.researchgate.net/publication/349966714_Understanding_the_Role_of_Dialogue_in_Public_Sector_Communication
15. Asenbaum H. Rethinking Democratic Innovations. *Political Studies Review*. 2021. 20(2). https://www.researchgate.net/publication/355444547_Rethinking_Democratic_Innovations_A_Look_Through_the_Kaleidoscope_of_Democratic_Theory

References (transliterated)

Надійшла (received) 15.12.2023

Відомості про авторів / About the Authors

Гонюкова Лілія Василівна (Honiukova Liliia) – доктор наук з державного управління, професор, професорка кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка; м. Київ, Україна; ORCID: 0000-0001-9474-5780. e-mail: liliia.honiukova@knu.ua

Миколюк Андрій Васильович (Mikolyuk Andriy) – кандидат політичних наук, доцент кафедри державного управління Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. ORCID: 0000-0003-1198-2110. e-mail: andrii.mikoliuk@knu.ua